

УДК 621.039.58

DOI: 10.24144/2078-1431.2024.2(33).122–131

Віктор Пашков,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

РОЛЬ США У ПИТАННІ ЗАКРИТТЯ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ АЕС: ДОПОМОГА ЧИ ТИСК?

У статті висвітлено політичний вимір проблеми закриття Чорнобильської АЕС, а саме підштовхування українського уряду до цього кроку з боку США. Детально розкриваються мотиви та інтереси адміністрації Б. Клінтона, пов'язані з наданням допомоги у подоланні наслідків аварії на ЧАЕС і закритті станції. З'ясовано, що адміністрація Л. Кучми на переговорах із західними партнерами обрала стратегію затягування часу, прагнучи отримати якомога кращі умови. Українська сторона вимагала надання економічної та технічної допомоги, компенсації за втрату потужностей, а також західних інвестицій в енергетичну галузь.

У підсумку, не отримавши чітких зобов'язань щодо іноземних інвестицій і компенсацій, Україна під тиском Вашингтона була змушена ухвалити рішення про закриття ЧАЕС у грудні 2000 р.

Ключові слова: ЧАЕС, ядерна енергетика, енергетичні проєкти, українсько-американська співпраця, стратегія торгу, технічна допомога США.

The article highlights the political dimension of the problem of closing down the Chernobyl NPP, namely the US pressure on the Ukrainian government to take this step. The motives and interests of the Clinton administration were related to providing assistance in overcoming the consequences of the Chernobyl accident and closing the plant. The US position was determined by several considerations. Firstly, against the background of the crisis processes in post-Soviet countries in the 1990s, the West had serious fears that such a facility as the Chornobyl NPP could become a source of illegal proliferation of nuclear materials. Secondly, the nuclear lobby was active in the West. The Chornobyl accident seriously undermined confidence in nuclear energy, which was perceived by the public to be much more acute. At the same time, reducing dependence on gas and oil required a shift to other sources. Therefore, closing the ChNPP would soften public attitudes towards nuclear energy.

Thirdly, in the early 1990s, the American company Westinghouse, with the active support of the US government, began expansion into Central and Eastern Europe, where it hoped to displace Soviet technologies. The interests of Westinghouse were personally lobbied by US Vice President Al Gore. Instead, the Chornobyl accident and the memory of it hindered the development of US cooperation with regional countries.

In its negotiations with Western partners, the Ukrainian government chose a strategy of stalling, seeking to obtain the best possible terms. Kyiv demanded economic

and technical assistance to decommission the plant, compensation for the loss of capacity, and Western investment in the energy sector. Thus, the Ukrainian authorities tried to exchange an illiquid asset in the form of the Chornobyl NPP and the accompanying socio-economic and technical problems for economic dividends.

As a result, Ukraine received technical and economic assistance from the West to close the Chornobyl nuclear power plant, mitigate social problems and build the Shelter facility. Foreign investment and loans for new promising energy projects, which was Kyiv's main goal in the negotiations, were linked to progress in energy sector reforms.

Having not received clear commitments on compensation, Ukraine was forced by US pressure to decide to close the Chornobyl NPP in December 2000. The agreement was finally recorded during the visit of US President Bill Clinton to Kyiv on 5 June 2000.

Keywords: *ChNPP, nuclear energy, energy projects, Ukrainian-American cooperation, bidding strategy, US technical assistance.*

Постановка проблеми. Україна є однією з небагатьох країн світу, які пережили ядерні катастрофи. Навіть сьогодні, через тридцять вісім років з моменту аварії на Чорнобильській АЕС, вітчизняне суспільство відчуває її наслідки, а чимало пов'язаних із нею проблем залишаються невирішеними. Чорнобильська трагедія стала частиною української історії та колективної пам'яті, а також офіційного дискурсу.

Вкрай важливою є участь міжнародної спільноти у розв'язанні питань, пов'язаних з подоланням наслідків аварії на ЧАЕС, перетворенням об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему. Провідна роль тут належить США як найбільшому донору економічної та технічної допомоги за цим напрямом. Станом на 2021 р. американський внесок до Чорнобильських проектів становить понад \$400 млн [8]. З двадцяти восьми країн-донорів Сполучені Штати внесли п'яту частину коштів на чорнобильські програми, з яких майже третину від усієї вартості робіт на об'єкті «Укриття». США також доклали чимало зусиль для того, щоб інші міжнародні донори здійснили свої внески в будівництво саркофагу над четвертим енергоблоком ЧАЕС.

З огляду на суспільну значущість наслідків аварії на ЧАЕС, ця тематика достатньо добре розроблена у вітчизняній науці. Разом із тим, дослідницька увага концентрується на соціально-економічних, технічних і екологічних вимірах проблеми, оминаючи її політичні аспекти, такі, як міжнародна допомога у подоланні наслідків Чорнобильської трагедії, позиція та мотивація країн-донорів і позиція України щодо остаточного закриття ЧАЕС. У цьому контексті актуальним стає вивчення співробітництва України та США у цій сфері.

Аналіз останніх публікацій. Відомий український дослідник В. Циватий висвітлив дипломатичну діяльність України в питанні подолання наслідків Чорнобильської аварії: міжнародні платформи, заходи та проекти [11]. О. Баранін [1] і М. Васильєва [3] проаналізували місце чорнобильських програм у міжнародній технічній допомозі США Україні: мотивацію, цілі та пріоритетні проекти. О. Дронова та О. Кононенко [4] на

прикладі м. Славутич вивчили реалізацію американських програм допомоги, покликаних пом'якшити соціальні наслідки від закриття ЧАЕС і диверсифікувати міську економіку. А. Кудряченко [6] проаналізував вплив Чорнобильської катастрофи на політику у сфері ядерних технологій провідних країн світу.

Мета статті — висвітлити українсько-американське співробітництво у подоланні наслідків Чорнобильської аварії, насамперед у питанні припинення роботи та закриття станції: інтереси, позиції та ставлення сторін до проблеми.

Результати дослідження. У 1970-1980-х рр. в УРСР для задоволення зростаючих потреб в електроенергії розгорнулося будівництво мережі АЕС. Від початку планувалося побудувати дев'ять атомних станцій. Першою з них стала Чорнобильська АЕС, перший блок якої було введено в експлуатацію в 1977 р. До 1990 р. в республіці було введено в експлуатацію шістнадцять енергоблоків на п'яти АЕС — Хмельницькій, Рівненській, Чорнобильській, Південноукраїнській і Запорізькій.

26 квітня 1986 р. на четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС стався вибух, який спричинив його повне руйнування та викид великої кількості радіоактивних речовин в атмосферу. У зоні забруднення опинилося 155 тис. км² з населенням близько 5 млн. чол. Лише в Україні ця територія становила 50 тис. км² (8% всієї території) з населенням близько 2,4 млн. Протягом наступних двадцяти років прямі витрати на ліквідацію наслідків аварії склали \$12,6 млрд.

Завдяки масштабам ядерних викидів на Заході швидко дізналися про аварію. Так, вже 1 травня 1986 р. Конгрес США ухвалив резолюцію, в якій висловив стурбованість тим, що уряди СРСР і УРСР недостатньо інформують власних громадян і міжнародну спільноту про ситуацію на Чорнобильській АЕС. Тоді ж уряди США, Франції та Великої Британії запропонували СРСР допомогу у ліквідації аварії, однак радянське керівництво відмовилося.

Реагуючи на суспільні настрої, Верховна Рада УРСР у серпні 1990 р. оголосила мораторій на спорудження та введення в експлуатацію нових АЕС в республіці, який діяв до жовтня 1993 р. На час здобуття незалежності в Україні працювало п'ятнадцять енергоблоків на п'яти АЕС: п'ять — на Запорізькій, по три — на Південноукраїнській, Рівненській і Чорнобильській та один — на Хмельницькій. Втім, у жовтні 1991 р. після сильної пожежі у машинному залі український уряд під тиском антиядерних настроїв у суспільстві ухвалив рішення про зупинку другого енергоблоку ЧАЕС.

Після приходу до влади у США адміністрації Б. Клінтона у порядку денному українсько-американських відносин виникло питання долі ЧАЕС. Воно стало окремим проектом співпраці сторін у енергетичній сфері та потребувало коштів, обладнання та часу. Президент Клінтон від початку своєї каденції проводив активну екологічну політику, просуваючи глобальні ініціативи у сферах змін клімату, ядерної безпеки та відновлювальної енергетики. Як результат, паралельно з тиском у питанні ядерного роззброєння Сполучені Штати з 1993 р. спільно з Європейським

співтовариством почали тиснути на Київ, щоб змусити закрити Чорнобильську АЕС.

Мотивація західних країн у цьому питанні зумовлювалася кількома причинами. По-перше, працююча ЧАЕС зі зруйнованим енергоблоком становила потенційну загрозу для безпеки Європи. Інцидент з пожежею на ЧАЕС у жовтні 1991 р. лише посилив ці побоювання. Також через погіршення в першій половині 1990-х рр. соціально-економічної ситуації в Україні на Заході існували побоювання, що ЧАЕС може стати джерелом поширення ядерних матеріалів.

По-друге, на позицію провідних західних країн впливало потужне атомне лобі та економічні міркування. Чорнобильська аварія серйозно підірвала довіру до ядерної енергетики, яка почала сприйматися громадськістю значно гостріше та асоціюватися з величезними ризиками. Результатом цього став тривалий період спаду у розвитку галузі в Європі. У 1990-2010 рр. в Європі було збудовано лише п'ятнадцять АЕС, натомість зупинені 54 реактори [6]. Водночас на фоні нестабільності цін на нафту та газ уряди США та багатьох країн Європи бачили в ядерних технологіях один з найбільш ефективних способів забезпечення зростаючих енергетичних потреб. Закриття ЧАЕС зменшило б присутність чорнобильської тематики в західних ЗМІ, а відтак сприяло б зменшенню суспільного негативу до атомної енергетики в цілому.

По-третє, США мали у цій справі окремий політичний інтерес. На початку 1990-х рр. американська компанія «Westinghouse» за активної підтримки уряду США почала експансію у Східну Європу. За часів комунізму у Чехії, Угорщині, Словаччині та Болгарії було побудовано шість АЕС за радянськими технологіями. Чорнобильська аварія слугувала для американських дипломатів наочним аргументом для просування технологій і обладнання «Westinghouse», але негатив від ЧАЕС заважав розширенню співпраці США та країн ЦСЄ у сфері ядерної енергетики. Участь у проєкті закриття ЧАЕС американських компаній також створювала можливість виходу на перспективний український ринок.

Як і у випадку переговорів щодо ядерного роззброєння, українська влада у цій ситуації обрала стратегію затягування часу з метою виторгування кращих умов. Перелік українських вимог включав надання економічної та технічної допомоги для зняття з експлуатації двох діючих реакторів ЧАЕС, реалізації проєкту з перетворення об'єкта «Укриття» на безпечну зону, вирішення соціальних проблем м. Славутич, допомоги у посиленні рівня безпеки на інших АЕС, компенсації за втрату потужностей у вигляді фінансування завершення будівництва двох енергоблоків на Рівненській та Хмельницькій АЕС, залучення іноземних інвестицій. Зокрема, у рамках стратегії торгу у 1992-2000-х рр. рішення про закриття-відкриття Чорнобильської АЕС ухвалювали дев'ять разів.

У липні 1994 р. країни G7 на саміті у Неаполі висловили намір надати Україні до \$4 млрд. на закриття ЧАЕС. У серпні 1995 р. Президент Л. Кучма у листі головам країн «Великої сімки» пообіцяв закрити Чорнобильську станцію до 2000 р. 20 грудня 1995 р. у м. Оттаві був підписа-

ний Меморандум про взаєморозуміння між Україною та країнами G7 і Європейською Комісією щодо закриття ЧАЕС [7]. Згідно з домовленостями, такі безприбуткові проекти, як перетворення об'єкта «Укриття» в екологічно безпечну систему, виведення ЧАЕС з експлуатації та план пом'якшення соціальних наслідків, пов'язаних із цим, мали фінансуватися за рахунок внесків країн-донорів і коштів України. Щодо проектів завершення будівництва двох енергоблоків на Хмельницькій і Рівненській АЕС, реконструкції ТЕЦ і ГЕС, провідні західні країни пообіцяли сприяти виділенню на їх реалізацію кредитів міжнародними фінансовими організаціями. Таким чином, вже на цьому етапі тему Чорнобиля було чітко поділено на два блоки — власне закриття станції та модернізації саркофагу над зруйнованим четвертим енергоблоком. Решта проектів, які просував на переговорах Київ, де-факто було пов'язані з прогресом у реформах в енергетичному секторі.

26 квітня 1996 р., в десяту річницю аварії, уряди України та США підписали меморандум щодо участі та підтримки діяльності Міжнародного Чорнобильського центру з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології (МЧЦ) [9]. Згідно з ним, у Києві був створений відповідний науковий центр, підпорядкований Кабінету Міністрів України. Американська сторона зобов'язалася надати необхідну технічну та фінансову допомогу для його становлення. У наступні роки діяльність МЧЦ підтримали уряди Великої Британії, Японії, Франції та ФРН.

Завданнями Міжнародного Чорнобильського центру стали дослідження у таких сферах: оцінка та підвищення безпеки ядерних установок; зняття їх із експлуатації; поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом; реабілітація забрудненого довкілля; радіаційна медицина. Міністерство енергетики США (DOE) надало центру дослідницьке обладнання, комп'ютерну техніку, а також залучило фахівців Тихоокеанської північно-західної національної лабораторії США для експертної підтримки.

Демонструючи волю до виконання своїх зобов'язань, уряд України у листопаді 1996 р. зупинив роботу першого енергоблоку ЧАЕС, залишивши працювати останній, третій енергоблок станції.

Вагомим кроком у посиленні українсько-американської співпраці у вирішенні питання закриття Чорнобильської АЕС став візит до України 22-23 липня 1998 р. віцепрезидента США А. Гора. Під час нього американський урядовець не лише обговорив з Президентом Л. Кучмою плани закриття ЧАЕС, а й особисто відвідав м. Прип'ять і об'єкт «Укриття» у зоні відчуження. На підсумковій пресконференції Гор заявив, що закриття ЧАЕС стане вирішальним кроком для безпеки українського народу та Європи, а міжнародні конференції для збору необхідних коштів на об'єкт «Укриття» проходять регулярно [11]. У свою чергу Л. Кучма підтвердив плани закрити станцію, назвавши дату — 2000 р. Тоді ж була підписана міжурядова угода про створення у м. Славутич у рамках МЧЦ Міжнародної радіоекологічної лабораторії, для якої США зобов'язалися надати технічну та фінансову підтримку.

План закриття Чорнобильської АЕС супроводжувався необхідністю вирішення ряду проблем технічного, економічного та соціального характеру. Перший блок питань включав заходи з підвищення рівня ядерної безпеки на третьому енергоблоці, інженерні роботи зі зняття з експлуатації першого та другого енергоблоків, розробку технічної документації, а також будівництво ряду промислових об'єктів з переробки радіоактивних відходів і збереження відпрацьованого палива. США профінансували виконання основних проектів, пов'язаних із виведенням ЧАЕС із експлуатації, на суму \$110 млн [1]. Зокрема у рамках цих коштів було профінансовано будівництво промислової котельні для опалення майданчика ЧАЕС після виведення енергоблоків з експлуатації. Загальна вартість проекту становила \$30 млн, з яких частка США — 75% (\$22,5 млн.), а України — 25% (\$7,5 млн).

Економічні аспекти закриття Чорнобильської АЕС полягали у тому, що станція була рентабельним підприємством. Навіть з одним працюючим реактором станція за рік у середньому виробляла електроенергії на 240 млн грн. (\$70 млн.). Її виробничі фонди оцінювалися у \$5 млрд., а технічний ресурс становив 12 років експлуатації. Окрім того, закриття ЧАЕС негативно впливало на енергетичний баланс країни. В умовах економічної кризи атомна енергетика демонструвала стабільність. Так, якщо у 1990 р. частка АЕС в генерації електроенергії становила 25%, то у 2000 р. — 45% [10].

Соціальні проблеми проекту закриття ЧАЕС були пов'язані з тим, що станція була містоутворюючим підприємством для міста-супутника Славутича, в якому мешкало понад 25 тис. чол. Перед закриттям на ЧАЕС і суміжних об'єктах працювало близько 9,4 тис. працівників, $\frac{3}{4}$ яких мешкали у Славутичі. За рахунок прибутку АЕС фінансувалася соціальна й комунальна інфраструктура міста. У результаті її закриття у наступні роки на ЧАЕС мало залишитися 2,4 тис. робочих місць [4]. Тому українська сторона вимагала від західних партнерів створення компенсуючих робочих місць.

Для пом'якшення соціальних наслідків закриття ЧАЕС міністерства праці та енергетики США реалізували у м. Славутич декілька програм, які включили курси з перекваліфікації працівників, ознайомлення з практиками ведення бізнесу, створення бізнес-інкубатора та банку кредитів для започаткування власної справи, проекти з енергоефективності будівель, розробку стратегії диверсифікації міської економіки.

Паралельно із цим була розпочата робота з підготовки проекту перетворення об'єкта «Укриття» на екологічну безпечну систему. Міжнародною групою експертів із США, ЄС та України був розроблений План заходів на об'єкті «Укриття» (Shelter Implementation Plan — SIP). Головними завданнями, згідно з планом, було будівництво нової захисної оболонки у вигляді арки, щоб гарантувати безпеку об'єкта на наступні сто років, і вилучення залишків радіоактивних речовин. Загальна вартість SIP на той момент оцінювалася в \$758 млн., а термін реалізації — вісім років.

План заходів на об'єкті «Укриття» був схвалений на саміті країн «G7» у Денвері в червні 1997 р. Тоді ж провідні країни світу оголосили про свій внесок у цей проект у розмірі \$300 млн. Ще \$50 млн. зобов'язалася внести Україна [3]. Для фінансування проекту SIP був створений Чорнобильський

фонд «Укриття», управління яким було доручено ЄБРР. У листопаді 1997 р. у Нью-Йорку під керівництвом віцепрезидента США А. Гора відбулася перша конференція країн-донорів фонду, на якій було зібрано ще \$37 млн.

20 листопада 1997 р. Україна та ЄБРР підписали рамкову угоду щодо діяльності ЧФ «Укриття». Зрештою, навесні 1998 р. була визначена група управління проектом, яку сформували три компанії — Bechtel (США), Battelle (США) та EDF (Франція). До реалізації чорнобильських проектів міністерство енергетики США активно залучало американські компанії (Westinghouse, General Physics Corporation, Parsons Power Group, CSE System, Morrison-Knudsen), а також провідні американські державні лабораторії у цій галузі (Тихоокеанську північно-західну, Арагонську).

З початку 2000 р. тиск Вашингтона на вітчизняну владу у питанні закриття ЧАЕС значно посилювався. Для Б. Клінтона було принциповим завершити справу, оскільки це був останній рік його президентської каденції. 5-6 лютого 2000 р. Київ відвідав міністр енергетики США Б. Річардсон. За підсумками переговорів з Президентом Л. Кучмою сторони домовились про:

- виділення США \$22,5 млн. на будівництво промислової котельні на ЧАЕС;
- американську підтримку проекту трубопроводу «Одеса-Броди»;
- сприяння США проведенню у Берліні влітку 2000 р. другої конференції для збору коштів на проєкт перетворення об'єкта «Укриття». Річардсон пообіцяв, що США зроблять найбільший внесок;
- сприяння США виділенню ЄБРР кредиту на добудову нових енергоблоків на Хмельницькій і Рівненській АЕС.

Однак під час переговорів у Києві американський міністр так і не почув чіткої дати закриття ЧАЕС. 29 березня 2000 р. уряд прийняв постанову «Про дострокове зняття з експлуатації енергоблока №3 та остаточне закриття Чорнобильської АЕС», в якій зазначалася розмита дата — до кінця 2000 р.

У квітні 2000 р. Київ відвідала державний секретар США М. Олбрайт. На переговорах за зачиненими дверима вона прагнула дізнатися чітку дату закриття ЧАЕС, пов'язавши її визначення з можливим візитом до України президента Б. Клінтона у рамках його останнього європейського турне.

5 червня 2000 р. Київ з прощальним візитом відвідав президент США Б. Клінтон. На спільній пресконференції Л. Кучма повідомив, що ЧАЕС буде закрито 15 грудня. У відповідь американський лідер повідомив, що США додатково внесуть \$78 млн. у Чорнобильський фонд «Укриття» і нададуть Україні \$2 млн. на заходи з підвищення безпеки ядерних реакторів.

У липні 2000 р. на конференції країн-донорів у Берліні було зібрано понад \$320 млн. для реалізації Плану заходів на об'єкті «Укриття», а ЄБРР заявив про готовність надати Україні кредит на завершення будівництва двох енергоблоків. Незважаючи на це, у наступні місяці різні органи влади неодноразово робили заяви про можливість продовження експлуатації станції у подальшому. Ці заяви були інструментом торгу адміністрації Л. Кучми з західними партнерами щодо компенсації.

Водночас західні країни та міжнародні фінансові організації жорстко пов'язали надання кредитів на енергетичні проєкти з виконанням бага-

твоях умов. Українська влада опинилася у патовій ситуації: або формально погодитися на них, не маючи волі до їх виконання, та закрити ЧАЕС, або відхилити ці умови та не закривати станцію, але зганьбитися на міжнародній арені. Фактично це був вибір без вибору.

15 грудня 2000 р. у Києві відбулася церемонія закриття Чорнобильської АЕС, на якій серед іноземних гостей був присутній міністр енергетики США Б. Річардсон. Таким чином, під тиском США було ухвалено політичне рішення про остаточне закриття ЧАЕС.

Висновки. Важливу роль у подоланні наслідків Чорнобильської катастрофи та спорудженні нової захисної оболонки на об'єкті «Укриття» відіграла міжнародна допомога. Міжнародна спільнота від початку продемонструвала солідарність з Україною та готовність допомогти у подоланні наслідків аварії.

Міжнародні зусилля очолили США, які стали найбільшим донором технічної допомоги на чорнобильські програми. Разом із тим, у першій половині 1990-х рр. в українсько-американських відносинах постало питання закриття ЧАЕС. Адміністрація Клінтона проводила послідовний курс на підштовхування України до цього рішення. Сполучені Штати у цьому питанні переслідували декілька цілей: нейтралізація ризиків поширення ядерних матеріалів; сприяння американським компаніям, насамперед «Westinghouse», в експансії у країни Центрально-Східної Європи, де негатив від аварії на ЧАЕС стримував розширення співпраці у сфері ядерних технологій.

Натомість українські керівники не дуже хотіли закриття хай і проблемної, але прибуткової ЧАЕС. У цій ситуації українська влада обрала стратегію торгу, у рамках якої розраховувала обміняти закриття ЧАЕС на фінансування робіт з виведення станції з експлуатації, програми з пом'якшення соціальних наслідків для м. Славутич та компенсацію за втрачені потужності у вигляді кредитів і інвестицій у проекти модернізації української енергетики, перш за все добудову двох енергоблоків на Хмельницькій і Рівненській АЕС.

Меморандум про взаєморозуміння між Україною та країнами G7 щодо закриття ЧАЕС від 20 грудня 1995 р. зафіксував рамкову домовленість. Західні країни-донори погодилися профінансувати виведення ЧАЕС з експлуатації та пом'якшення соціальних наслідків. Натомість надання кредитів і інвестицій на енергетичні проекти, які просував Київ, було прив'язано до прогресу у реформах в енергетичній галузі, виконувати які в адміністрації Л. Кучми не було бажання. Після цього українська сторона почала затягувати час і виконання зобов'язань, намагаючись виторгнути кращі умови.

Лише після того, як на початку 2000 р. різко посилювався політичний тиск з боку США у цьому питанні, український уряд був змушений ухвалити рішення про закриття ЧАЕС у грудні 2000 р. Таким чином, рішення щодо закриття ЧАЕС стало політичною поступкою України Сполученим Штатам, зробленою під їх тиском, і не було підкріплено належною економічною компенсацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанін О. (2007). Міжнародна технічна допомога: співпраця України і США (1992-2007) // Агора. Вип. 6. С. 131-139.
2. Барановська Н. П. (2011). Суспільний вимір проблем атомної енергетики через призму подій на Чорнобильській АЕС (до 25-ї річниці аварії) // Наука та наукознавство. №2. С. 131-143.
3. Васильєва М. О. (2012). Зарубіжна допомога уряду США Україні: мотивація і результати // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Вип. 107 (2). С. 10-20.
4. Дронова О. Л., Кононенко О. Ю. (2019). Славутич: формування потенціалу стійкості міста в умовах сучасних викликів та загроз // Український географічний журнал. №3 (107). С. 22-36.
5. Ковальський Б. П. (2018). Основні напрями співпраці між Україною та Сполученими Штатами Америки (1991-2017) // Сторінки історії: збірник наукових праць. Вип. 46. С. 213-225.
6. Кудряченко А. І. (2019). Чорнобильська аварія і її вплив на перспективи атомної енергетики: міжнародні виміри // Ядерна безпека України в контексті світового досвіду: зб. наук. праць. С. 44-60.
7. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС від 20 грудня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_008#Text (дата звернення: 29.06. 2024)
8. Понад 400 мільйонів. США підраховали допомогу Україні на подолання наслідків катастрофи на ЧАЕС // Суспільне новини. 26 квітня 2021 р. URL: <https://suspilne.media/125782-ukraina-otrimae-vid-ssa-400-miljoniv-dolariv-na-podolanna-naslidkiv-cornobilskoi-katastrofi/> (дата звернення: 29.06. 2024)
9. Солошенко Н. (2011). Чорнобильська проблема в міжнародному вимірі // Віче. №7. С. 31-33.
10. 30 років після Чорнобиля: уроки та перспективи: матер. парлам. слухань від 16 березня 2016 р. / Верховна Рада України, Комітет з питань екологічної політики та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. URL: <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36571.pdf>
11. Ціватий В. Г. (2016) Екологічна дипломатія в питанні Чорнобильської катастрофи: інституціональний і міжнародно-політичний контекст // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23(2). С. 128-134.

REFERENCES

1. Babanin, O. (2007). Mizhnarodna tekhnichna dopomoha: spivpratsia Ukrainy i SShA (1992-2007) [International technical assistance: cooperation between Ukraine and the United States]. *Ahora*. Issue. 6. pp. 131-139 [in Ukrainian].
2. Baranovska, N. P. (2011). Suspilnyi vymir problem atomnoi enerhetyky cherez pryzmu podii na Chornobylskii AES (do 25-yi richnytsi avarii) [Public dimension of nuclear energy problems through the prism of the events at the Chornobyl NPP (to the 25th anniversary of the accident)]. *Nauka ta naukoznavstvo*. No 2. pp. 131-143 [in Ukrainian].

3. Vasylieva, M. O. (2012). Zarubizhna dopomoha uriadu SShA Ukraini: motyvatsiia i rezultaty [The US government's foreign aid to Ukraine: motivation and results]. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Issue. 107 (2). pp. 10-20 [in Ukrainian].
4. Dronova, O. L., Kononenko, O. Yu. (2019). Slavutyeh: formuvannia potentsialu stiikosti mista v umovakh suchasnykh vyklykiv ta zahroz [Slavutyeh: building the city's resilience potential in the face of current challenges and threats]. Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. No 3 (107). pp. 22-36 [in Ukrainian].
5. Kovalskyi, B. P. (2018). Osnovni napriamy spivpratsi mizh Ukrainoiu ta Spoluchenymy Shtatamy Ameryky (1991-2017) [Main areas of cooperation between Ukraine and the United States of America]. Storinky istorii: zbirnyk naukovykh prats. Issue 46. pp. 213-225 [in Ukrainian].
6. Kudriachenko, A. I. (2019). Chornobylska avariia i yii vplyv na perspektyvy atomnoi enerhetyky: mizhnarodni vymiry [The Chernobyl Accident and its Impact on the Prospects of Nuclear Energy: International Dimensions]. Yaderna bezpeka Ukrainy v konteksti svitovoho dosvidu: zb. nauk. prats. pp. 44-60 [in Ukrainian].
7. Memorandum pro vzaiemorozuminnia mizh Uriadom Ukrainy i Uriadamy krain «Velykoi simky» ta Komisiieiu Yevropeiskoho Spivtovarystva shchodo zakryttia Chornobylskoi AES vid 20 hrudnia 1995 r. [Memorandum of Understanding between the Government of Ukraine and the Governments of the Group of Seven countries on the closure of the Chernobyl Nuclear Power Plant of 20 December 1995] Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_008#Text [in Ukrainian].
8. Ponad 400 milioniv. SShA pidrakhuvaly dopomohu Ukraini na podolannia naslidkiv katastrofy na ChAES [More than 400 million. US calculates aid to Ukraine to overcome the consequences of the Chernobyl disaster]. Suspilne novyny. 26 kvitnia 2021 r. Retrieved from <https://suspilne.media/125782-ukraina-otrimae-vid-ssa-400-miljoniv-dolariv-na-podolanna-naslidkiv-cornobylskoi-katastrofi/> [in Ukrainian].
9. Soloshenko, N. (2011). Chornobylska problema v mizhnarodnomu vymiri [The Chernobyl problem in the international dimension]. Viche. No 7. pp. 31-33 [in Ukrainian].
10. 30 rokiv pislia Chornobylia: uroky ta perspektyvy [30 years after Chernobyl: lessons and prospects]: mater. parlam. slukhan vid 16 bereznia 2016 r. / Verkhovna Rada Ukrainy, Komitet z pytan ekolohichnoi polityky ta likvidatsii naslidkiv Chornobylskoi katastrofy. Retrieved from <https://komekolog.rada.gov.ua/uploads/documents/36571.pdf> [in Ukrainian].
11. Tsviatyi, V. H. (2016). Ekolohichna dyplomatia v pytanni Chornobylskoi katastrofy: instytutsionalnyi i mizhnarodno-politychnyi kontekst [Environmental Diplomacy in the Chernobyl Disaster: Institutional and International Political Context]. Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. Issue. 23(2). pp. 128-134 [in Ukrainian].